

Stemmer som stemmer

Fagblad for evta.no Norsk Stemme pedagogisk Forum 2014 21. årgang

evta.no

NORSK STEMMEPEDAGOGISK FORUM

Ole Anton Thomassen:

Musikalsang

- teorier og undervisningsprinsipper

meg mer kunnskap i musikalgenrens teknikker, gjennom å se musikaloppsetninger, aktivt lytte til innspillinger både i form av lydopptak og film, analysere stemmebruken i disse kildene, samtale med kollegaer på feltet og lese ny litteratur.

Utgangspunktet for Masteroppgaven min ved UiO var å lete etter svar på bl.a. spørsmålene:

Hva kjennetegner musikalsang og hvilke undervisningsmetoder benyttes for å oppnå den rette "sunden?"

Jeg valgte å intervju tre musikalsanglærere i Norge og tre i London med bred bakgrunn og ulike undervisningsmetoder. Ut i fra informasjonen de ga meg pekte jeg på fellestrekk og ulikheter i deres teorier.

Kort historisk oversikt

Denne svært forkortede oppsummeringen viser utvikling fra, og mulige påvirkninger mellom, enkelte musikalske genre og ulike musikalstiler.

OPERA OG OPERETTE

I musikalens verden viderefører komponisten Claude-Michel Schönberg og librettisten Alain Boublils operaens gjennomkomponerte stil. Særlig kjent er deres "Les Misérables" (1980) hvor all tekst synges.

Musikalkomponisten Stephen Sondheim har i noen av sine komposisjoner fellestrekk med Wagners ledemotiver og tanken om at tekst og musikk er en enhet. Sondheim er også sin egen librettist. Eksempel: "Into the Woods" (1987).

Der Opera buffa, som var en egen selvstendig historie, ga publikum et avbrekk med komikk i pausen på en Opera seria, har musikalen sin miniversjon, "Comic relief", i form av et komisk nummer, som gir publikum anledning til å le midt inne i en musikal med dramatisk eller trist handling. Det komiske innslaget kan komme enten "ut av det blå", men som regel utføres det av gjennomgående sidekarakterer i handlingen som i seg selv er komiske, for eksempel Herr og Fru Thénadier i Les Misérables. Her er det jo

Innledning

Jeg har siden 1997 undervist i musikalsang ved Norges eldste utdanning for musikalartister; Bårdar Akademiet. Med tanke på pedagogisk innfallsvinkel, er genren fortsatt ung i Norge, med mangelfull og til tider manglende undervisningsmateriell.

Med utgangspunkt i en grunnleggende fleksibel klassisk sangteknikk, har jeg gradvis tilegnet

nærliggende å trekke paralleller til Figaros bryllup (Mozart), hvor det komiske paret, Figaro og Susanna, settes i forhold til det seriøse paret, Greven og Grevinnen.

TYSK MUSIKKTEATER

I likhet med tysk musikkteaters fokus på tekstlig formidling, preger dette også nåtidens musikaler i sterk grad og høres tydelig i for eksempel "The Last 5 Years" (2001) av Jason Robert Brown. Her kan de enkelte sangene beskrives som små minidramaer i seg selv.

Musical comedy, Musical drama eller Play er videreutviklinger av opera og operetter hvor stemmebruken er mer klassisk, men med sterk vektlegging av tekstformidling.

MUSIC HALL, KABARET, VAUDEVILLE, VARIÉTÉ OG BURLESQUE

Trekk fra Music Hall-stilen finnes i flere nyere musikaler. "Spamalot" (2004), skrevet av John Du Prez, Eric Idle og Neil Innes har en rekke overlevninger fra Music Hall, som menn i drag og en fortellerskikkelse som har direkte kommunikasjon med publikum og allsang.

Det blomstrende, tyske kabaretmiljøet på 1920-tallet dannet grunnlaget for den populære amerikanske musikalen "Cabaret" (1966) skrevet av John Kander og Fred Ebb. Musikalen har også elementer fra både vaudeville, variété og burlesque.

ROCK.

En råere, nærmest skrikete og mer direkte sangstil understreker den tøffere musikken.

JAZZ OG POP.

Jazz preger for eksempel "City of Angels" (1989) av Cy Coleman og David Zippel.

"Wicked" (2003) av Stephen Schwartz har et helt klart pop-preg.

JUKEBOXMUSIKALER.

En ny trend er musikaler som er utviklet ved å benytte sanger av ulike pop- eller rockegrupper.

Eksempel: "Mamma Mia" (1999) bygd på ABBAs musikk. En annen variant er at sanger av en komponist eller et komponistpar settes sammen til en ny helhet.

Hva er musikalsang og hvordan underviser man på dette feltet?

INTERVJUPERSONENE.

Jeg intervjuet og hadde sangtime med seks anerkjente sangpedagoger; tre i Norge og tre i England. Alle var svært åpne og generøse med sin kunnskap.

To av de norske pedagogoene hadde basis i teorier av Oren Brown, én av dem i tillegg Susanna Eken (omtales ikke her). Den tredje arbeidet mye ut fra Sadolins undervisningsmetode. I England hadde to av sangpedagogene basis i Estills undervisningsmetode. En av dem var også inspirert av Marybeth Dayme (omtales ikke her). Den tredje arbeidet ut fra Speech-Level-Singing-prinsippet.

INTERVJUOBJEKTENES INSPIRASJONSKILDER.

Sangpedagogene Oren Brown og Cathrine Sadolin, Jo Estill, Seth Riggs og grunnprinsippene i den italienske sangteknikken Bel Canto har hatt tydelig påvirkning på flere av intervjuobjektene. Brown og Sadolin i Norge, Jo Estill, Speech-Level-Singing og Bel Canto i England.

-OREN BROWN (1909-2004), var en berømt amerikansk pedagog og stemmelærer, utdannet ved Boston University som ble en av de første med moderne vitenskapelig forskning i menneskets anatomi og fysiologi innenfor sangstudiet. 1972-1991 arbeidet han ved Juilliard School. Hans bok, "Discover Your Voice" (1996), tar for seg flere områder innen sangundervisning/ stemmeopptrening, med særlig fokus på teknikk basert på anatomisk forskning. Han var opptatt av kroppsholdning, pust og støtte, stemmefrigjøring, primallyder, avspenning og Mixed Voice.

Ole Anton Thomassen har sin utdanning fra Barratt Dues Musikk institutt og Universitetet i Oslo. Han har studert sang bl.a. hos Ståle Ytterli, Tove-Alice Rossow, Thorbjørn Lindhjem og Oren Brown. Siden 1997 har han undervist i sang ved Norges eldste utdanning for musikalartister: Bårdar Akademiet, hvor han nå er leder for vokalseksjonen.

De senere årene har han deltatt på en rekke kurs bl.a. med Maria Rondèl, Cathrine Sadolin og Jo Estill. Han er sertifisert lærer i Jo Estill-teknikken. Som utøvende har han konsentrert seg om klassisk kirkemusikk og nordiske romanser. Våren 2013 ferdigstilte han sin masteroppgave ved UiO, som omhandler temaet Musikalsang.

Thomassen utvikler for tiden en Musikalkategori for Ungdommens Musikk mesterskap (UMM) i samarbeid med Norske Musikk læreres Landsforbund (NMLL) og Norsk Kulturskoleråd.

-CATHRINE SADOLIN (født 1958) er stemmeforsker, stemmeinstruktør, forfatter, sanger, komponist og musiker. Mest kjent er hun for teoriene og teknikkene som presenteres i boken "Komplet Sangteknikk" (2000). Boken er inndelt i 4 hovedemner:

- 4 funksjoner: *Neutral, Curbing, Edge og Overdrive* (for at vælge det "gir" man vil synge i).

- *Klangfarver* (for at gøre klangen lysere eller mørkere).

- *Effekter* (for at opnå særlige virkemidler).

- *De 3 grundprinsipper* (for at sikre stemmens "sundhed"):

1. *Åpent svelg for å unngå spenninger rundt stemmebåndene.*

2. *Støtte er å motarbeide diafragmas trang til å slippe ut luften som er pustet inn.*

3. *Fjerne spenninger i kjeve og lepper, da disse ofte utløser spenninger rundt stemmebåndene.*

-JO ESTILL (1921-2010) var en verdenskjent pedagog, forsker og sanger. Hennes teorier presenteres i bøkene "The Estill Voice Training System, Level One" (2005) og "The Estill Voice Training System, Level Two" (2005). Hun var svært opptatt av bevissthet rundt strupehodets bevegelser, spenning i musklene rundt strupehodet, tungeplassering, Retraction, Anchoring (støtte

BEL CANTO

Sentralt i metoden er legato i hele registeret, lett tone i høyderegisteret, fleksibilitet, hurtighet, unngåelse av aspirerte lyder og løs vibrato, behagelig og velfokusert stemmeklang, tydelig ansetts, klar diksjon, grasiøs frasering med base i en fullstendig pustekontroll og jevnhet i registerovergangene.

MUSIKALSK STILFORSTÅELSE

Pedagogene er enige om at musikkens frasering, tekstplassering, rytmikk og eventuelt også "groove" er vesentlig for at sangerens framføring skal oppleves som stilriktig.

Legit-sang som finnes i eldre musikaler, er svært nær tradisjonell klassisk sang med fokus på vakker, stabil klang, god legato, men med økt vektlegging av tydelig diksjon og litt mer direkte, frontal klang. Jazzstilen tillater vesentlig større frihet i rytmikk; ligge foran, etter eller på "beat". I rock og pop vil, i tillegg til friheten i rytmikk, elementer som pophulk, luftighet, nasalering, lengde på noteverdier og improvisasjon, være elementer som skaper en riktig stilutførelse.

KROPPSHOLDNING, PUST, STØTTE OG FORANKRING

Jeg deler samtlige pedagogers tanker om den optimale støtten med en god og høyreist kroppsholdning og en åpen brystkasse som gir refleksiv innpust. Forlengelsen av utpusten eller kontroll av luftstrømmen gjøres gjennom utvidelse i sidene og ryggen, samt kontakt i nedre bukmuskulatur og bekkenbunn, slik at fraser eller toner får ønsket lengde, dynamikk og klang. Pedagogene var uenige i hvor bevisst støtten skal arbeides med og hvor mye muskelarbeid som skal til.

MIXED VOICE OG STEMMEBÅNDSMASSE

Samtlige pedagoger mener den optimale stemmetreningen skjer med fundament og utgangspunkt i talestemme og gjennom utvikling av en Mixed Voice, hvor stemmens smidighet, fleksibilitet og klangjevnhet sikres. Innstillingen er forholdsvis avspent i strupe, tunge, lepper og kjeve. Hode og nakke-, samt torsoforankring kan, etter min mening, benyttes.

KLANG

Noen av pedagogene mener en stemme som har tilgang til sine primallyder og som er avspent, fri og velfungerende, naturlig finner ulike klanginnstillinger. Andre mener at alle deler av klangapparatet som skjoldbrusk, ringbrusk, den bløte gane, tunge, strupehode og selvfølgelig stemmebåndsinstilling, kan manipuleres og innstilles på ulike måter av sangeren, slik at ønsket klang oppnås og tilfredstiller de aktuelle stilkrav.

Bildet: Ole underviser eleven Emily Thorin på Bårdarakademiet.

i hode, nakke og torso) og stemmekvalitetene Speech, Falsetto, Twang, Sob og Opera. Ved å forstå hva som foregår anatomisk er det enklere å arbeide konstruktivt, mente Estill.

SPEECH-LEVEL-SINGING

Sangpedagogen Seth Riggs presenterer systemet i boken "Singing for the Stars, A Complete Program for Training Your Voice". Med basis i Bel Canto, fokuserer Riggs på lett og upresst stemmebruk med utgangspunkt i talestemmen, lavt strupehode, smidige overganger mellom registerne og Mixed Voice.

Min konklusjon

PUST, STØTTE OG FORANKRING

Det er viktig for en musikalsanger å kunne isolere innpust og støtte til henholdsvis rygg, side, mage, nedre bukmuskulatur, bekkenbunn eller brystkasse på grunn av til tider krevende bevegelser og posisjoner. Slik oppnår sangeren innpust og støtte der kroppen naturlig gir mulighet til dette.

DIREKTE KLANG

Lek med primallyder og herming åpner for ulike klangfarger og skaper en friere stemme, men lydproduksjonen bør også utvikles med utgangspunkt i talestemmen. Klangen bør være direkte og kunne oppfattes som talenær i hele registeret. Lydproduksjonen med godt stemmebåndslukke og eventuelt med Twang, kan oppleves som spissere, påtrengende eller direkte. Lyden har god projiseringsevne og virker talenær. Stemmebåndsmassen er noe tyngre enn ved klassisk sang, men den bør kunne slankes ytterligere ved behov, særlig i høyden.

BELT OG TWANG

Estills Belt med høy strupe, høy baktunge og høy innpust som understøtter noe tyngre stemmebåndsmasse, slik at det ikke oppstår belastninger i halsen, fungerer svært godt for mange. Forankring både i hode og nakke, samt torso, stabiliserer lyden. Et viktig element er Retraction, som sikrer god åpning mellom de ekte og de falske stemmebåndene.

Twang kan være Nazalized eller Oral. Pga. stor stemmebåndskompresjon, trenger funksjonen lite luft og innpusten kan være høyere. Sadolins presise og fysiske beskrivelse av Twang, med bred munn, tungens plassering mot sidetenene i overmunnen, høy baktunge og epiglottis trukket mot pyramidebruskene, gir en svært god innstilling av den ønskede lyden. Ved å heve den bløte ganen finner man Estills Oral Twang.

En annen versjon av Belt er ropeinnstilling, jmf. Sadolins Overdrive. Her er stemmebåndsmassen tykkere og klangrommet mer åpent. For å unngå press på stemmebåndene særlig ved lyse toner, benyttes Twang for å smalne denne innstillingen.

DIKSJON

Innen musikalgenren er det et sterkt fokus på tydelig diksjon. Der klassisk sang oftest velger klang foran diksjon, vil (nesten) alltid diksjonen velges framfor klang innen musikalsang. For å opprettholde et naturlig skuespilleruttrykk, kan sangeren kombinere indre med lett ytre artikulasjon.

TEKST OG FORMIDLING

Teksten styrer innen musikalgenren i de aller fleste tilfeller musikken, ikke omvendt. Kjennskap til musikals handling og den aktuelle karakters rolle gir en grundigere skuespiller-tolkning. Den talenære stemmeklangen blir også en viktig del av tolkningen, fordi formidlingen ofte oppleves som mer direkte og ærlig.

I mange musikal er store deler av tolkningen også i den noterte musikken. Notelengder kan, i enkelte tilfeller, forkortes, hvis dette underletter tekstforståelsen og skaper inntrykk av talenærhet.

FLEKSIBILITET

I forlengelsen av grunnleggende stabilisering av teknikk og klang, framstår stemmefleksibilitet som et uhyre viktig element i en utøvende stemme. Gjennom en fri stemme med god fleksibilitet vil sangeren kunne imøtekomme en rekke krav og nyttiggjøre seg ny kunnskap fra ulike instruktører.

En naturlig og sunn lydproduksjon med god fleksibilitet, kombinert med kroppsforankring, er også avgjørende for stemmestabilitet ved dans og annen scenisk bevegelse, samt opprettholdelsen av en sunn stemmebruk og stemmehelse, som igjen gir muligheten for en langvarig karriere. Oppvarming/myk igangsetting og uttøying/avspenning etter synging, er noen viktige punkter i denne sammenheng.

Avslutningsvis mener jeg at en positiv, nysgjerrig, lekende, utforskende musikalsanger med stor stemmefleksibilitet, har økt mulighet for en bedre og mer spennende videreutvikling og arbeidssituasjon, selv om noen sangere på et eller annet tidspunkt må spesialisere seg særlig hvis vedkommende skal kunne syng hovedroller internasjonalt.

Foto: Kristin Linnea Backe.

Litteraturliste:

(fortsettes nederst på side 12)

- Brown, Oren L.: Discover your voice (1996, Singular Publishing Group, Inc. ISBN 1-56593-704-X).
- DeVenney, David P.: The new Broadway Companion (2009, Scarecrow Press, Inc., ISBN 978-0-8108-6943-1).
- Estill, Jo: The Estill Voice Training System Level One. Compulsory Figures for Voice Control (2005, Copyright (C) Estill Voice Training Systems International, LLC, Library of Congress Registration Number ISBN 0-9764816-2-6).
- Estill, Jo: The Estill Voice Training System Level Two. Figure Combinations for Six Voice Qualities (2005, Copyright (C) Estill Voice Training Systems International, LLC, Library of Congress Registration Number ISBN 0-9764816-1-8). 8 sider.
- Klein, Herman, The Bel Canto, with particular reference to the singing of Mozart. (1923, Oxford University Press. London: Humphrey Milford).
- Marchesi, Mathilde, *Bel Canto: A Theoretical and Practical Vocal Method* (1970, Dover, ISBN-10: 0-486-22315-9, ISBN-13: 978-0-486-22315-5).
- Riggs, Seth: Singing for the stars. A complete program for training your voice (MCMXCVIII, Alfred Publishing Co., Inc., Revised Edition Copyright (C), ISBN-10: 0-88284-528-4,

